

ISSN 1648-3251

La tutė

vaikams apie gamtą.

226

2024 m. Nr. 1

VIRŠELIO TEMA

Lapė SNAPĖ

Ir kas gi nepažįsta manęs! Jei kas surengtų populiariausio mūsų krašto gyvūno rinkimus (tikiuosi, greitai taip ir bus 😊), pirmą vietą neabejotinai laimėčiau aš – **lapė**. Juk ne veltui tiek pasakų, eilėraščių, legendų, posakių žmonės prikūrė apie lapę – gražų, smalsų, vikrų ir, žinoma, gudrų žvėrelį.

Dažniausiai mes laikomės miškingose vietovėse, bet puikiausiai prisitaikome gyventi ir arti žmogaus – dirbamuose laukuose, kaimų pakraščiuose, apleistuose karjeruose, netgi dideliuose miestuose. Taigi, dabar jau retai kas nustemba išvydęs lapę, neskubančią sprukti nuo žmogaus, o kartais netgi prašančią gardesnio kąsnelio.

PAMATYK
PAKLAUSYK

Turbūt manai, kad lapės visus metus gyvena urvuose. Bet tai netiesa. Kai turi šiltą kailį, tokią uodegą užsikloti, tai gali miegoti nors ir ant sniego. Taip mes ir darom 😊 ir žiemą beveik nesinaudojame urvais. Na, nebent užklumpa nemaloni ilgai trunkanti šlapdriba, dargana ar medžiotojų šunys užvaiko.

Urvo mums būtinai reikia tik jaunikliams auginti. O jauniklių lapės atsiveda nuo trijų iki aštuonių. Vos atsivesti mūsų lapiukai būna akli, bejėgiai, todėl visą pirmą mėnesį praleidžia urve. Kai mažyliai šiek tiek sustiprėja ir ūgteli, tik tada išlenda iš urvo. Tai paprastai nutinka gegužės pirmoje pusėje. Tuo metu jaunikliai dar prastai mato, pastebi tik judančius daiktus, bet jautriai reaguoja į garsus, todėl tiksliai dienomis išlenda pasišildyti saulutėje prie urvo angos.

Lapiukai auga ir stiprėja greitai. Pirmą kartą išlindę iš urvo jie elgiasi atsargiai, o jau po poros savačių drovūs jaunikliai virsta drąsiais smalsuoliais, kurie tyrinėdami aplinką nuo urvo nukeliauja ir keliasdešimt metrų.

Jaunikliai daugiausia laiko praleidžia vieni, nes mama lapė medžioja beveik visą parą, kad išmaitintų vaikus. Net vidurdienį ją galima pamatyti skubančią urvo link su trimis, penkiomis ar net septyniomis pelytėmis nasruose. Beje, dieną, spiginant saulei, mes matome gana prastai, todėl judant prieš vėją prie medžiojančios lapės galima prisėlinti pakankamai arti.

Jau vasarą, dažnai birželio viduryje, lapiukai palieka gimtą urvą ir slepiasi laikino-
se priebėgose: po malkų rietuvėmis, pralaidose, apleistuose urvuose. Dar po mė-
nesio mažyliai tampa savarankiški ir grobį jau gaudo patys, bet iki rudens išlieka
smalsūs, patiklūs ir žiopliukai.

O štai **baigiantis rudenii baigiasi ir geras mūsų gyvenimas**. Kodėl? Taigi žiop-
lų, lengvai sugaunamų jaunų kiškiukų ar paukščiukų nelieka, o pelės slepiasi po
sniegu. Tačiau ir žiemą daugiausia mintame pelėmis ir pelėnais. Net jei sniego pri-
drebina vos ne pusmetrį, o jo paviršiuje susidaro kieta pluta, gebame išgirsti, kaip
žolėse po sniego paklode krebžda pelės.

Negana to, iš klausos tiksliai atspėjame, kur po stora sniego danga slepiasi pelė ir meistriškai galime ją sumedžioti. O **mūsų medžioklės būdas tikrai vertas kokio prizo ar bent jau medalio.** Tik įsivaizduok: išgirdusios krebždant pelę, mes aukštai pašokame į orą, letenomis ir snukiu pramušusios sniego plutą, panyrame į sniegą ir sučiumpame grobį. Na, o pačiu alkaniausiu metu neatsisakome ir maitos. Kuo sunkesnė, sniegingesnė žiema, tuo daugiau krenta stirnų, ir tai padeda lapėms išgyventi.

Vestuves lapės švenčia vasarį-kovą. Nė metų neturintys lapiukai jau pasijunta esą tikri lapinai ir bando pratęsti giminę. Rujos metu lapinai ženklina savo teritoriją palikdami vieną stipriausių kvapų, kokį tik gamtoje gali užuosti žmogus. Pavėjui nešamą lapės riboženklio kvapą žmogus nesunkiai užuodžia iš keliasdešimties metrų.

Aktyviausios lapės būna nuo vidurnakčio iki aušros, tuomet dažniausiai jos medžioja. Bet ilgauodegę galima sutikti ir dieną, nors paprastai šviesiu paros metu mes ilsimės ir stengiamės nesirodyti.

Įdomu, kad lapės pėdsakus gali lengvai supainioti su nedidelio šuns. Mūsų pėdsakai iš tikrųjų yra panašūs į šunų, tik ilgesni ir siauresni, o nagai smarkiai siaurėjantys. Taigi būk atidus tyrinėdamas pėdsakus 😊.

Vis suku galvą: kodėl mus vadina lapėmis snapėmis. Gal dėl ilgo snukučio 😊?

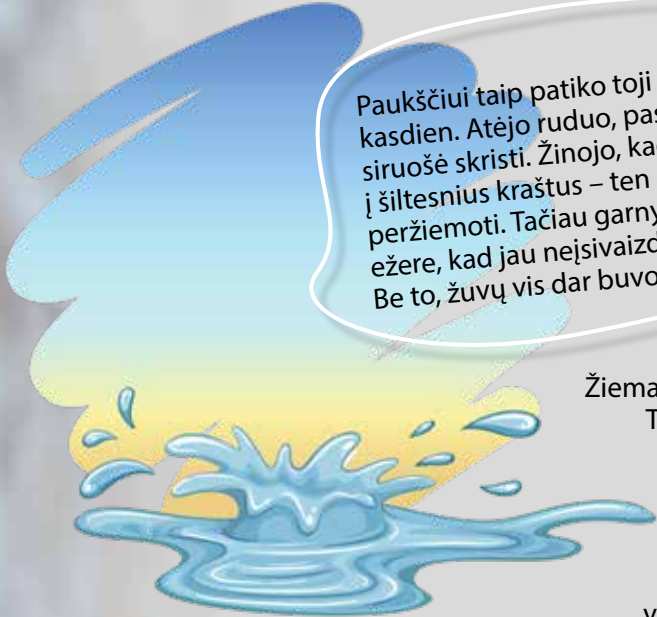
ŽIEMOTOJAS

Mišku tekėjo skaidrus upelis.
Rinkdamas pušų spyglius, eglių
skarų draiskanas, linksmai taš-
kydamasis ir gurguliuodamas
bėgo jis žiemą vasarą. Ir beveik
niekada neužšaldavo, nes į upe-
lį sutekėjo keli visų šalčiausi ir
skaidriausi šaltiniai – iš pačių že-
mės gelmių.

Tik ties miško pakraščiu vagai išplatėjus jo vanduo
aprimdavo. Ten upelis, tarsi apie kažką mąstydamas,
liejosi į seną didelį ežerą. „Na, pasakok, kaip sekėsi
kelionė“, – tardavo ežeras, apglėbdamas lyg senolis
anūką. Ir upelis kasdien pasakodavo vis kitą istoriją.

Kartą ežere vasarojo didysis baltasis garnys. Pamėgo jis upelio žiotis, nes čia atplaukdavo daug žuvų. O ir upelio pasakojimų garnys mėgo pasiklausyti.

Paukščiui taip patiko toji paežerės vieta, kad ėmė lankytis kasdien. Atėjo ruduo, paskui žiema, o garnys niekur nesiruošė skristi. Žinojo, kad jo giminaičiai seniai išplasnojo į šiltesnius kraštus – ten daugiau maisto ir galima saugiai peržiemoti. Tačiau garnys taip priprato kasdien žvejoti ežere, kad jau neįsivaizdavo, kaip galėtų pakelti sparnus. Be to, žuvų vis dar buvo.

Žiemai įsisiautėjus, ežerą apklojo storas ledas. Tik ties upelio žiotimis liko properša – juk upelį maitino šaltiniai! Žuvis pasitraukė į gilesnius ežero duburius, tad vis dažniau garnys skrisdavo maitintis į neužšalantį tvenkinį žmonių mieste. Tačiau visada grįždavo – o jėgų kasdien likdavo vis mažiau.

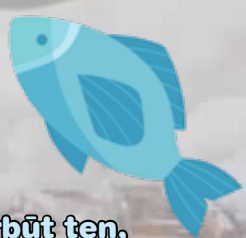
Dar kelios šaltos dienos – ir garnį apėmė abejingumas. Niekur jis nenorėjo skristi, tik susigūžęs stypsojo ant ežero kranto. Po vienos itin šaltos nakties paukščiui pasirodė, kad upelis jį šaukia:

Garnys vangiai pasuko galvą, bet paskui paklausė ir iki kelių atsistojo lediniame vandenyje. Staiga jam prie kojos vikstelėjo žuvis! O po minutės – dar viena! Sočiai prisikirtęs paukštis atkuto. Dabar jau jokie šalčiai nebaisūs!

- Ei! Įbrisk į vandenį! Pamatysi, kas nutiko!

- Iš kur tos žuvis? – paklausė upelio garnys.

- Šaltą žiemą žuvis suplaukia į gilius ežero duburius. Turbūt ten, kartu, joms šilčiau ir saugiau, – pasakė upelis. – Bet dabar ledas labai storas ir per jį į ežero vandenį nepatenka deguonies. Štai jos ir sugalvojo atplaukti čia – pakvėpuoti.

Netrukus prasidėjo atodėris. Sunkiausios žiemos dienos buvo išgyventos.

Didieji baltieji garniai yra paukščiai migrantai, bet pastaraisiais metais vis dažniau lieka žiemoti mūsų kraštuose. Nuo šalčio juos saugo šiltos plunksnos, tačiau jiems, kaip ir kitiems paukščiams, žiemą būtina turėti maisto. Na, o kol garniai randa neužšalantių vandens telkinių ar bent jau didesnių properšų ir maisto pakanka, tol jie gali likti žiemoti ir pas mus.

Metai

Kadaise metai neturėjo mėnesių. Kai reikėdavo pasakyti, kada kas įvyko, žmonės taip aiškino: „paukščiai į šiltus kraštus išskrido, kai nuo medžių ėmė kristi lapai“, „lapės kėlė vestuves, kai smarkiai snigo“, „kiškučiai gimė, kai šalpusniai sužydėjo“. Bet taip nurodyti laiką labai nepatogu, todėl visos metų dienos ilgainiui buvo padalytos į 12 dalių ir šios dalys buvo pavadintos mėnesiais. Perskaityk trumpus kiekvieno mėnesio aprašymus ir atspėk jų pavadinimus. Tada visus pavadinimus rask lentelėje ir išbrauk (arba apibrauk) → ↓ ← ↗ ↑ kryptimis. Tik būk atidus, nes kai kurių pavadinimų raidelės sutampa. O tai, ką perskaitysi iš likusių neišbrauktų raidelių, skubėk pranešti Tutei.

Burku,
burku!

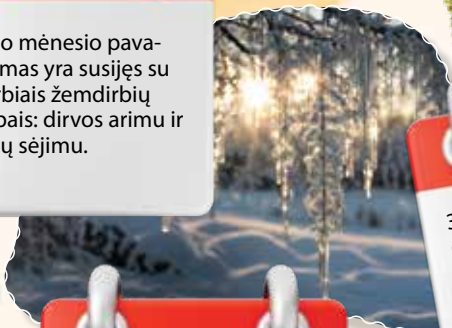
1. Vienas pavasario mėnuo senovėje buvo vadinamas sultekių, žiedų mėnesiu, bet vėliau pervadintas vardu paukščio, kuris kaip tik tą mėnesį labai dažnai burkuoja.

2. Šio mėnesio pavadinimas yra susijęs su svarbiais žemdirbių darbais: dirvos arimu ir rugių sėjimu.

5. Nors su šiuo mėnesiu baigiasi kalendorinė žiema, jo pavadinimas primena vasarą. Mat jo dienomis saulutė kopia vis aukščiau į dangų ir žmonės, išsiilgę jos šilumos, vis dažniau prisimena vasarėlę.

3. Šį mėnesį, kai viešpatauja gili šalta žiema, dažnai krinta smulkus sniegas. Vėjo pustomas jis atrodo lengvas ir sausas. Būtent nuo pastarojo žodžio mėnuo ir gavo pavadinimą.

4. Šį mėnesį grįžęs iš šiltųjų kraštų užkukuoja paukštis, panašus į vanagėlį. Jei žinai jo vardą, nesunkiai pasakysi ir šio pavasario mėnesio pavadinimą.

Kukū,
kukū!

7. Šis pavasario mėnuo pavadintas vardu kranksinčio juodo paukščio, kuris kaip tik tuo laiku lizde jau peri kiaušinius.

6. O štai šio mėnesio pavadinimas susijęs su Lietuvoje senovėje gausiai augintais linais ir jų pluošto tvarkymu. Pradėjus minti linų pluoštą, nuo jo atsiskiria ir ima byrėti stiebelių šapeliai, vadinami spaliais.

10. Šio mėnesio pavadinimas susijęs su krinčiais lapais.

8. Šį mėnesį baigia nokti rugiai, todėl jo pavadinimas susijęs su rugių derliaus pjūtimi.

Kar, kar!

9. Šį mėnesį paprastai žemę sukausto gruodas, su kuriuo ir yra susijęs jo pavadinimas.

11. Šio vasaros mėnesio pavadinimas panašus į baltaliemenio medžio, iš kurio pavasariai leidžiama gauti sula. Mat šis medis senovėje laikytas šventu ir tikėta, kad jo galia persiduoda žmonėms ir gyvuliams. O kaip tik prasidėjus vasarai šis medis nokina sėkleles.

12. Šį mėnesį net oras pakvimpa medumi, nes tuomet dažniausiai žydi liepos ir darbštuolės bitelės skuba iš jų žiedų rinkti žiedadulkes. Dėl to mėnuo ir gavo šio medžio pavadinimą.

S	I	D	O	S	A	U	S	I	S
S	I	S	Ė	Ž	U	G	E	G	I
S	I	T	I	R	K	P	A	L	D
A	I	L	Ū	J	M	Ū	S	I	N
V	M	L	A	J	Ė	Ė	N	E	A
O	E	S	E	P	P	S	I	P	L
K	Ų	P	A	Ž	S	G	G	A	A
V	A	D	I	N	R	I	U	U	B
M	V	A	S	A	R	I	S	R	R
S	I	D	O	U	R	G	B	A	I

ATSAKYMAS:

Iš kur atsiranda

Drakono vaisiai? Gal tai kokie stebuklingi tik ant kokio pasakų medžio derantys vaisiai, kurių paskanavęs pavirsi drakonu?

Betgi ne – drakono vaisių gali nusipirkti ir mūsų parduotuvėse. Ir akys tikrai neapgauna!

Drakono vaisiai yra tikrų tikriausi ir juos, pasirodo, veda kaktusai! Taip, taip! Tų pačių galbūt ir ant tavo palangės dygliukus pašiaušusių kaktusiukų giminaičiai. Ir vadinami tie kaktusai **kertuočiais**.

Kertuočiai **savaime gamtoje auga šiltose atogrąžose** Meksikoje, Centrinėje Amerikoje ir šiaurinėje Pietų Amerikos dalyje. Gamtininkai jų suskaičiavę 18 rūšių.

Kertuotis auga kaip gausiai **šakotas nemažas krūmas**. Gamtoje gimtinėje šį kaktusą gali pamatyti vešanti ne tik dirvožemyje, bet ir ant medžių ar įsikabinusi į uolas. Kaktusas apaugęs ne tik aštriais dygliais, bet ir labai smulkiais į ylą panašiais lapais, kurie greitai nukrinta.

Kai kertuotis pražysta, jo grožis gali atimti žadą. Tik įsivaizduok – didelis krūmas apsipila dideliais, apie 30 centimetrų ilgio ir 25 centimetrų skersmens, baltais, gelsvais arba vos rausvais žiedais. Tik va pasigrožėti jais nelabai patogų, nes žydi kertuotis... naktį. Dėl gražuolių naktį išskleidžiamų žiedų kai kuriomis kalbomis kertuotis **vadinamas nakties gražuole, mėnulio gėle**.

DRAKONO VAISIAI?

Kai nužydi, gražuolis kaktusas ima brandinti ne mažiau įspūdingas uogas – iki 12 centimetrų ilgio ir 4–12 centimetrų skersmens skaisčiai raudonus vaisius dideliais žaliais žvynais. Būtent **dėl žvynų** kertuočiai ir **gavo drakono vaisių pavadinimą**.

Žiedus skleidžia naktį.

Sultingi drakono vaisiai valgomi švieži. Jų minkštumas baltas arba raudonas su daugybe smulkių juodų sėkelių. Valgomi ir neišsiskleidę kertuočių žiedai, tik juos reikia troškinti.

Dėl kerinčio grožio ir įdomaus skonio drakono vaisių auginamos kelios kertuočių rūšys – **banguotasis kertuo-
tis, gausiašaknis kertuo-
tis ir raudonvaisis kertuo-
tis**.

**O tu ar jau skanavai
drakono vaisiaus?**

Žvynai, primenantys
pašiauštą drakono
keterą.

KĄ ŽINAI APIE LEDYNMETĮ?

Vos išgirsti žodį **ledynmetis**, iškart pagalvoji apie spiginantį šaltį, storą storutelį ledą ir minkštas galias puraus balto sniego pusnis. Tiesa? Pasidžiaugti žiema šiemet galėjai ir tu. Tik mūsų žiemos nė iš tolo neprimena **ledynmečio**.

Manoma, kad per visą Žemės istoriją būta mažiausiai penkių **ledynmečių**. Paskutinytis prasidėjo prieš du milijonus metų ir baigėsi maždaug prieš dešimt tūkstančių metų.

Iš kur žmonės turi žinių apie **ledynmečius**? Juk šylant orui sniegas ir ledas pamažu ištirpo, taigi neliko ir ledo dangos, kuri teiktų žinių apie **ledynmetį**.

Apie šaltąjį laikotarpį daug ką galima sužinoti iš kalnų ledynų. O jų yra visuose žemynuose, išskyrus Australiją. Didžiausi kalnų ledynai slūgso Kanados Arktiniame salyne, Anduose, Himalajuose.

Užėjus **ledynmečiui**, visoje planetoje temperatūra taip smarkiai nukrinta, kad žemynus sukausto storo ledo sluoksnis, o Pasaulinio vandenyno lygis labai sumažėja.

Pirmasis **ledynmečių** istorija susidomėjo šveicarų gamtininkas Žanas Luisas Rodolfas Agasizas (Jean Louis Rodolphe Agassiz), gyvenęs 1807–1873 metais. Gamtininkas tyrinėjo Alpių ledynus ir atkreipė dėmesį į daugelį jų paliktų žymių: didelius slėnius, slenkančių ledynų režius uolienose, toli nusiritusius riedulius ir žemės, smėlio, žvyro bei akmenų sankaušas, vadinamus morenomis.

Šių gamtos reiškinių pasitaiko ir vietovėse, kuriose **ledynų** dabar visiškai nėra. Todėl gamtininkas padarė išvadą, kad tokiose vietose kadaise veikiau- siai būta labai šalto klimato.

Dabar mokslininkai daug nauja sužino tyrinėdami fosilijas*, jų atspaudus ar paliktus veiklos pėdsakus Žemės sluoksniuose. Tokie tyrinėjimai suteikia žinių apie praeities temperatūrą ir klimatą, todėl padeda atskleisti, kur ir kada būta **ledynmečio**.

*Fosilijos – suakmenėjusios ar sušalusios organizmų liekanos.

ĮDOMŲ GYVŪNAI

**Ilga uodega,
aštrūs ilgi nagai,
dygliuota ketera.**

KAS?

TAPATYBĖS KORTELĖ

ŽALIOJI IGUANA

Mokslinis vardas

IGUANA IGUANA

Klasė

ROPLIŲ

Šeima

IGUANINIŲ

Gyvenamoji vieta

Centrinė ir Pietų Amerika: nuo Pietų Meksikos ir
Karibų iki Pietų Brazilijos ir Paragvajaus

**Gal drakonas? Pasakoje – tai iš-
ties būtų drakonas, ypač jei dar
spjaudytųsi ugnimi. Bet gamtoje
drakonai negyvena, užtat gyve-
na labai įdomūs gražūs ir dideli
driežai – žaliosios iguanos.**

Žaliosios iguanos tikrai panašios į pasakų veikėjus drakonus. Jau vien ko verta jų dygliuota ketera. O kur dar ilga uodega! Ir ne tik ilga, bet dar ir labai stipri bei aštri. Tokia **uodega gindamosi iguanos gali smarkiai užvožti.**

O ginasi jos ne tik uodega smūgiuodamos, bet ir – kaip daugelis driežų – gresiant pavojui, gali dalį uodegos numesti. Netekusios uodegos jos sutrikdo užpuoliką ir deda į kojas. Žaliosios iguanos nuo priešų dažniausiai puola slėptis vandenyje. Mat gyvena arti vandens telkinių ir yra puikios plaukikės – nors kvėpuoja plaučiais, **po vandeniui neįkvėpdamos gali išbūti iki 28 minučių.**

Žaliosios iguanos gyvena vietovėse, kur gausu augalų, netoli yra vandens ir šilta, pavyzdžiui, džiunglėse, mangrovėse. Dažniausiai laikosi aukštai medžiuose.

Ar uodega atauga? Žinoma! Nors be uodegos driežai turbūt jaučiasi nekaip, bet geriau jau be uodegos, negu padėti galvą.

Žaliosios iguanos yra patys didžiausi Amerikos driežai.

Jų kūno ilgis gali siekti 1,5–2 metrus. Nors šios iguanos vadinamos žaliosiomis ir dažniausiai tikrai būna žalios, bet pasitaiko įvairių spalvų gyvūnų – rudų, pilkų, mėlynų, oranžinių, rausvų. O ilgos uodegos dryžuotos.

Dar suaugusios iguanos turi d-i-i-i-i-i-i-idelį pagurklį. Pagurklis šiems driežams labai svarbus. Jį išpūsdami kaip balionus gyvūnai gąsdina priešus arba puikuoja per tuoktuvių ritualus.

O štai kitas žaliųjų iguanų ginklas – stiprūs žandikauliai ir aštrūs dantys.

Aštrūs dantys? Gal šie driežai mėsėdžiai?

Ne, **žaliosios iguanos žolėdės** – minta augalų lapais, ūgliais, vaisiais, žiedais, nors gali būti vabzdžius, kiaušinius, sraiges.

Kad ir panašūs į bebaimius drakonus, tačiau šie driežai **labai bijo plėšriųjų paukščių** – erelių ir sakalų.

Tik išgirdusios jų klyksmą iguanos ne sprunka slėptis, o sustingsta. Joms, matyt, atrodo, kad jeigu nejuda, plėšrūnams taps nepastebimos. Deja, deja...

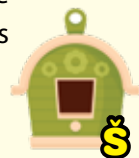
Įdomiausia, kad viršugalvyje žaliosios iguanos **turi trečią akį**. Ir nors ja gyvūnai nemato vaizdų kaip tikrosiomis akimis, bet reaguoja į šviesos pokyčius virš galvos. Trečioji akis iguanoms tarsi apsaugos sistema nuo netikėtų priešų, galinčių pulti iš viršaus.

KAS GYVŪNUS SAUGO NUO ŠALČIO?

Jei už lango spustelėtų 20 ir didesnis šaltis, nereikėtų eiti į mokyklą. Tikriausiai liktum šiltuose namuose, gertum karštą arbatą ir pro langą stebėtum, kaip lesykloje strikinėja pasišiaušę paukšteliai. Jus nuo šalčio labiausiai gelbsti sotus pilvelis.

Pastaruoju metu didesnis šaltukas mūsų šalyje – palyginti retas svečias, ir sniegas ne visur ilgiau užsibūna. Bet yra kraštų, kuriuos mėnesiais kausto nepakeliamas speigas ir kur siaučia žvąrbios pūgos. Kaip tokias atšiaurias žiemas išgyvena gyvūnai?

Grenlandijoje, Kanados ir Norvegijos šiauriniuose kraštuose, stojus žiemai, ilgiems mėnesiams žemę užkloja storas sniego ir ledo sluoksnis, temperatūra nukrinta maždaug iki 30 laipsnių šalčio, o maisto beveik nebelieka. Regis, tokiomis sąlygomis vargiai kas galėtų išgyventi. Bet tik ne **avijaučiai**. Šie gyvūnai puikiai prisitaikę prie atšiaurių žiemų. Tik pažvelk į jų kailį. Jis šimtą kartų šiltesnis už vilną. Avijaučiai apžėlę labai ilgais plaukais – seno avijaučio kailis gali net žeme vilktis. O po kailiu slepiasi tanki pavilnė, dėl kurios prie gyvūno odos susidaro oro sluoksnis. Štai jis ir nepraleidžia šalčio. Be to, per vasarą avijaučiai sukaupia daug daug riebalų atsargų, todėl žiemą gali tenkintis labai skurdžiu maistu, dažniausiai gluosnių ir karklų šakelėmis.

Dar atšiauresnes Arkties žiemas, kai temperatūra gali nukristi ir iki 55 laipsnių šalčio, storas riebalų sluoksnis ir tankus kailis padeda ištverti **baltiesiems lokiams**. Dėl ypatingo kailio saulės spinduliai lengvai pasiekia tamsią jų odą, kuri sulaiko gaunamą šilumą. Be to, lokių plaukai tuščiaviduriai ir juose yra oro kamerų, nuo šalčio saugančių netgi daug geriau nei stori plaukai.

O kaip lediniame vandenyje nesusąla **banginiai**? Šiuos jūrų žinduolius saugo labai labai storas riebalų sluoksnis ir po oda išsiraizgęs smulkių kraujagyslių tinklas, kuriuo tekėdamas kraujas šildo kūną.

Storas riebalų sluoksnis praverčia ir Antarktidoje gyvenantiems **pingvinams**. Be to, šiuos neskraidančius, bet puikiai ledinius vandenį skrodžiančius paukščius šildo itin tankus visiškai vandens nepraleidžiančių plunksnų apdaras.

O štai **kiti paukščiai** žiemą taip pašiaušia plunksnas, kad tarp jų susikauptų kuo daugiau oro. Tokie plunksnų ir oro „kailinukai“ nepraleidžia šalčio. Vandens paukščiai, pavyzdžiui, **antys ir gulbės**, dėvi šiltus „apatinus“ iš tūkstančių mažyčių plunksnelių, kurios slepiasi po ilgomis išorinėmis plunksnomis. O kad šaltame vandenyje paukščiai nesuslaptų, apatinės plunksnelės dar suteptos riebalais. Tarp tokių plunksnelių susidaro storas apsauginis oro sluoksnis, kuris ir neleidžia nei sušlapti, nei sušalti.

KĄ PASAKĖ ZYLUTĖS?

Susitiko prie lesyklos zylės su žvirbliais ir guodžiasi, kaip anadien jos vos vanagai į nagus nepakliuvo. Žvirbliai tik susižvalgė ir kad pradės pūstis: „Jūsų krūtinėj, mielosios zylės, kiškių širdys plaka. Čir, čir. O va mes, žvirbliai, – tai kaip liūtai. Atskristų čia koks vanagas, tai kaip pultume visi, kaip iškarštume jam plunksnas, tai daugiau snapo prie lesyklos nerodytų. Čir, čir!“ Bet staiga tik sušmėžavo tamsus didelio paukščio šešėlis virš lesyklos – ir akimirksniu nebeliko nė vieno žvirblio. Neliko ir zylučių, kurios žaibiškai pasislėpė greta augančiame krūme: „Gerai, kad buvome atsargios. O tie žvirbliai...“

O ką apie žvirblius pasakė zylutės, sužinosi, kai perskaitysi užšifruotą posakį. Perskaiteš posakį, pagalvok, ar žinai, koks gyvūnas vadinamas prieš paskutiniu žodžiu. Jei žinai, būtinai pranešk ir Tutei.

TUTÈS 3 užduotėlė

y

Kas per padaras tas

MAUMAS?

Ar ką nors kada nors esi girdėjęs apie **MAUMĄ**? Kas tai per padaras? Kaukas neša skalsą, baubais gąsdinami vaikai, o maumas?

Tiesą pasakius, maumas ir baubas pernelyg nesiskiria, jų ir paskirtis tokia pati – **gąsdinti**. Tačiau baubas, kaip kartais pasakojama vaikams, gali tykoti įvairiose vietose – net vos išėjus už slenksčio. Iš tiesų?!! Tsssss... Tik niekam nesakyk, bet žinok: tiek baubai, tiek maumai ir daugybė kitų gąsdinančių būtybių gyvena tikrai pasakose ir žmonių fantazijoje. Ir sugalvotos jos ne šiaip sau – o tam, kad **padėtų vaikams išvengti pavojaus**.

Štai kad ir maumas – jis netikėtai iš už kampo tikrai neiššoks. Bet jei lįsi prie šulinio ar tvenkinio – gali... įtraukti! Štai dabar, ko gero, supranti, kam reikalingi maumai: juk eiti prie vandens mažiems vaikams be suaugusiųjų priežiūros ištis pavojinga. Tik retas neklaūžada tuo patikės. Tačiau jei ten gyvena maumas? Štai tada jau kas kita...

Kadangi maumai susiję su vandeniu, žmonės juos dažnai tokius ir įsivaizduoja – beformes, šlapias vandens būtybes. Ir dar žalias, maurais aptekusias! Paslaptingi tie maumai, nes iš tiesų jie gali atrodyti daug įvairiau.

Jeigu pamatysi maumą, gali galvoti, kad tau pasisekė. Kodėl? Nes maumai puikiai apsimeta **kerplėšomis, kelmais, šiekštais, išvartomis**... Ir apskritai bando būti nematomi. Prisimeni, taip gamtoje daro ir gyvūnai, ir paukščiai, kai kurie net labai meistriškai – stengiasi susilieti su aplinka ir tapti nepastebimi. O maumams bėpigu – jiems net ir stengtis nereikia, tokie jie į kerplėšas panašūs.

Maumas geriausiai jaučiasi miške, o pelkėje ar raiste – jam apskritai palaima. Tad ir pamatyti jį gali dažniausiai eidamas arba važiuodamas per pelkėtas vietas. Na, nebent koks atklydėlis apsigyvens šulinyje.

Pamatyti tai pamatysi. O **kaip atpažinti**? Kaip žinoti, kad ten ne tikra kerplėša? Paprastai pažiūrėjęs ir neatskirsi. Bet jei vieną dieną pamatysi šalia kelio kerplėšą styrant, o kitą dieną toje pačioje vietoje jos jau nebus – galima įtarti, kad būta maumo.

Jei nori įsitikinti, apsidairyk aplink. Gal šalimais slūgso pelkė, bala ar kitas vandens telkinys? O gal dar netoliese ir **maumedis** auga? Tada **tikrai matei maumą!** Žmonės visada tikėjo maumą gyvenant tik šlapiose vietose. Gal todėl neretas ir... snargliuką maumu pavadina.

Mano namuose gyvena...

ŽVAIGŽDĖ

Ne, ne ta, kur spindi aukštai tamsia-
me dangaus skliauste, o Jorkšyro
terjeras 😊. Žvaigždės vardą šune-
liui sugalvojau aš, nes tuo metu, kai
jis atkeliavo į mūsų namus, žiūrėjau
animacinį filmuką apie šuniuką, ku-
ris dainavo su savo grupe ir buvo tik-
ra scenos žvaigždė. Labai norėjau,
kad ir mano augintinis taptų garsus.
Štai taip jis ir gavo Žvaigždės vardą.

Dabar šis mano noras kelia šypsena, bet tada...

Kai įsigijome Žvaigždę, man buvo viso labo ketveri. Labai norėjau auginti šuniuką
ir vis prašiau mamos. Ir vieną dieną mama rado skelbimą apie parduodamus Jorkšyro terjeriukus.

Vos nuvykome jų apžiūrėti, šunelis pats mane pasirinko –
iškart pribėgo prie manęs ir nutariau, kad auginsiu būtent jį.

Ir štai jau septyneri metai Žvaigždė yra mūsų šeimos narys.

Mano Jorkšyro terjeras – patinukas. Bet mes vis tiek jį vadina-
me Žvaigžde, juk žvaigždėmis gali būti visi 😍.

Nors mano augintinis netapo garsus (tiesa, loja jis tikrai garsiai),
bet juo rūpinuosi kaip žvaigžde. Ypač daug nerimo šunelis kel-
davo, kai buvo mažas, nes dažnai sirgdavo, o aš jaudindavausi.

Bet dabar terjeriukui viskas gerai. Gal tik jis ne toks judrus

ir smalsus kaip anksčiau.

Visgi Žvaigždei jau septyneri ir jis truputį aptingo.

Užtat šunelis labai draugiškas ir jautrus – supranta, kada man ar mamai liūdna arba linksma. Ir dar moka meiliai paguosti – jeigu aš liūdžiu, švelniai prisiglaudžia. Gal jis užuodžia ne tik įvairius kvapus, bet ir žmonių jausmus 😊?

Žvaigždė rūpinamės mes su mama. Aš visada sočiai pašeriu, žaidžiu su juo, vedu į lauką. O kur dar grožio procedūros. Bet tai – jau mamos rūpestis.

Sako, kad žvaigždės kartais būna ne paties geriausio būdo, mėgsta krėsti visokias eibes. Bet tik ne mano Žvaigždė. Neatsimenu, kad kada kokią šunybę būtų iškrėtęs. Gal tik būdamas mažas apgraužė pintinėlę.

Jam mūsų daiktai nelabai rūpi, nes turi daug žaisliukų, su kuriais mėgsta žaisti. O per Velykas, kai ridename margučius, Žvaigždė trūks plyš stengiasi juos pagriebti ir neša į pintinę. Patinka šuneliui ir su manimi žaisti.

Žvaigždė visada laukia manęs grįžtančios

iš mokyklos. Nors kartais

pagalvoju: ko jis laukia labiau – manęs

ar skanukų, kurių gauna,

kai grįžtu namo 😊.

KAS NELAIMINGIAUSIAS?

Parke po Kadagio krūmu gulėjo keli ledokšniai. Per atodrėkį Saulutė, žaisdama spinduliais, juos beveik visai ištirpino – tik vieno, gulinčio šešėlyje, niekaip nepasiekė. Rytą neprasiskverbė pro Kadagio lają, o vakarop Ledokšnį vis pridengdavo šalimais stovintys medžiai. Tasai gūždamasis laukė galo, stebėjosi – kodėl vis neištirpsta.

– Va tai taul – nusiminė Kadagys. – Ar ir toliau tu čia gulėsi, mano šaknis šaldysi? Pakilk, Saulute! O kad aš galėčiau patraukti savo šakas ir tu ištirpintum šitą ledo luitą!

– Gerai pasakyta – luitas! Kad aš toks būčiau, manęs jokia šiluma iki pat pavasario neįveiktų... – sumurmėjo Ledokšnis. – Na, bet ramiau, drauguži. Kojas turėčiau – pats nuo tavo šaknų pasitraukčiau, manęs čia daugiau nematytumėt! Keliaučiau į Šiaurę, va! Rankas turėčiau – ledo rūmus pasistatyčiau! O dabar... – atsiduso Ledokšnis. – Ką aš padarysiu, aš ne-kaltas, kad guliu tokioje vietoje. Ar tu bent įsivaizduoji, ką reiškia šitaip gulėti ir laukti mirties? Juk mačiau, kas mano broliams atsitiko!

Kadagys pamatė, kad tasai baltas šaltas padaras jokių blogų kėslų neslepia – na iš tiesų, ne savo noru jis čia atsigulė, ne savom kojom atėjo. Ir Kadagiui staiga pasidarė graudu. Bet ne Ledokšnio gailėjosi, savęs.

– O ką aš galiu? Stoviu čia ir iš vietos negaliu pasitraukti. Vėjas pučia – ir aš turiu lenktis, kur jis pučia. Saulutė spigina vasarą – o aš negaliu pasislėpti šešėlyje. O jei va, tas milžinas medis virstų ant manęs – nė pasitraukt negalėčiau. Bet gal nevirs, tada ilgai gyvensiu – tik koks malonumas iš tokio gyvenimo! – ir Kadagys pašiaušė spyglius.

– Tu bent jau spyglius turi, – įsiterpė Saulutė. – Ir Ledokšni. Ir parką, kuriame augi tarp daugybės medžių ir krūmų. O aš? Ar jūs suprantate, kad aš čia, padangėje, vienut viena? Vienutėlė? Niekas negali prie manęs prisitarti – sudegtų! Ir aš žinau, kad kitaip nebus niekada! Jūsų jau nė ženklo nebus pasaulyje, o aš vis dar turėsiu šviesti. Viena! Ar jūs bent galite įsivaizduoti?

Saulutė taip įsitarščiaavo, kad oro temperatūra iškart pakilo keletu laipsnių! Ir štai... Ledokšnis pajuto, kad net ir spindulių nereikia: tam, kad jis ištirptų, užteko šilumos... Liūdnas jis juto, kaip pašonėje tarsi kažkas krebžda, kaip tik toje pusėje, kurią vos ne vos siekė Saulutės spindulys. „Na va, kaip sparčiai tirps-tu, – pamanė, – net šonai braška...“

Ir tada Ledokšnis pamatė... daigą! Visai šalia jo stiebėsi mažutė Snieguolė ir jau kėlė savo baltą pumpurą.

– Štai kas čia turėtų būti nelaimingiausia! – pasibaisėjo Ledokšnis. – Juk po kelių dienų vėl atšals, sniegas ją užklos, šaltis sustingdys net nespėjusią pražysti!

– Tikrai! – pritarė Kadagys. – Koks žiaurus likimas!

Saulutė iš gailesčio vos galėjo kalbėti:

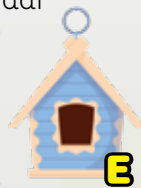
– Vargšė gėlyte... Reikėjo palaukti pavasario. Net nesužinosi, ką reiškia žydėti.

– Niekus kalbate! – pasirąžė Snieguolė. – Kur aš papuoliau? Apsidairykit, koks gražus pasaulis!

– Betgi žiema... – Kadagys stengėsi atvesti lengvabūdę į protą.

– O ji man nerūpi! – nusijuokė Snieguolė. – Aš išdygau, tai ir žydėsiu! Ačiū, kad palaistei, – tarė, atsisukusi į Ledokšni.

Vakarop Ledokšnio buvo likęs tik mažas gabalėlis, užtat Snieguolė pasilenkė pro Kadagio kamieną ir gerte gėrė besileidžiančios Saulutės spindulius. Žmonės ėjo pro šalį ir aikčiojo: žiūrėkit! Žydi! Žiemą! O šaltukas, sako, kelias dienas lukterėjo. Tol, kol parke žydėjo maža Snieguolė.

Ar jau iškęlei INKILĄ?

Žmonės nuo seno kelia inkilus sodybose, daugiabučių kiemuose, parkuose, miškuose. Ir tai mus, paukščius, džiugina. Nors inkilai gali būti įvairios formos ir konstrukcijos, dažniausiai daromi stačiakampiai į dėžutę panašūs nameliai ir cilindro formos uoksiniai inkilai.

Didžioji zylė

Tokie mums įprasčiausi, ypač jeigu gaminami iš medinių lentų. Kodėl? Taigi mediniai inkilai tinka visiems uoksuose ar natūraliose drevėse perintiems sparnuočiams. Tik svarbiausia, kad **lentos būtų gerai išdžiūvusios, neobliuotos ir maždaug 2 centimetrų storio.**

Pagaminti inkilą gana paprasta – tereikia išpjauti reikiamo dydžio kvadratinį dugną, prie jo šonų mažais vinukais prikalti ar varžtais prisukti keturias inkilo sienėles. Priekinėje sienelėje būtina iš anksto padaryti reikiamo dydžio landą.

Iš kur žinoti, kokio dydžio turi būti landa?

Landos dydis priklauso nuo paukščių rūšies. Štai mums, **bukučiams, margasparnėms musinukėms** ir **didžiosioms zylėms**, patogiausia maždaug 3,2–3,5 centimetro skersmens anga.

Inkilo stogeliui naudokite storesnę ir už dugną didesnę lentą, kurios kraštai būtų išsikišę ir į šonus, ir į priekį. Toks stogelis ne tik saugos mus nuo kaitrios saulės ir kritulių, bet ir ilgiau laikys. Juk ne tik žmonėms, bet ir paukščiams labai negera, kai stogas prakiūra.

Beje, inkilų stogelis tvirtinamas visai kitaip nei žmonių namų stogai. Kampuose prikalamas trimis vinimis, iš kurių tik viena įkalama visa, o kitų iki galo kalti nereikia. Taip daroma todėl, kad stogelį būtų galima šiek tiek atkelti, pasukti į šoną ir inkilą išvalyti. Tai labai labai svarbu, nes **nevalomuose inkiluose prisiveisia parazitų**. Be to, jeigu inkile lieka pernykštis lizdas, naująjį kiekvienais metais krauname ant senojo, kol galiausiai **gūžta pasiekia landą. O tai labai nesaugu**. Netgi pavojinga, ypač mažesniems paukšteliams, nes lizdas tampa lengvai pasiekiamas plėšrūnams – kiaunėms, katėms, geniams ir kitiems mūsų priešams.

Būtina pasirūpinti ir inkilų apsauga nuo plėšrūnų. Nuo kiaunių ir kačių gali apsaugoti skardinis maždaug metro pločio žiedas, tvirtinamas prie medžio kamieno maždaug 2 metrų aukštyje, o nuo genų – skarda apkalti inkilo landos kraštai.

Margasparnė musinukė

Kai jau inkilas pagamintas, jį **reikia ir tinkamai pakabinti**. Jei inkilą ruošiesi kelti į medį, kabink jį ant šakos prie kamieno ir būtinai tokioje vietoje, kur mums būtų patogų prie jo priskristi. Inkilo landa turėtų būti atsukta į pietryčius. Prie kamieno namelį paprasčiausia tvirtinti patvariomis plieninės vielos kilpomis, iš anksto pritaisytomis prie galinės inkilo sienelės. **Inkilas turi laikytis labai tvirtai ir nesiūbuoti, kad nenukristų.**

Kokiame aukštyje inkilą kelti? Smulkiesiems paukščiams – į maždaug 3–5 metrų, o didesniems – 5–10 metrų aukštį.

Daugiau informacijos apie inkilus gali rasti plakate „Kaip pasigaminti inkilą“. O plakato ieškok www.knygutes.lt.

Bukutis

Paukščių REBUSAS

Išspręsk rebusą ir perskaityk, ko tavęs klausia paukščiai. Kaip manai, kuris iš apačioje pateiktų atsakymų yra teisingas?

1 2

• • • • •

2 1 5

2 3 1

• • • • •

• • • • •

2 3 4 2 5

• • • • • ?

A. Todėl, kad šiais laikais paukščiai nori perėti patogesniuose namuose.

B. Todėl, kad vis labiau trūksta uoksų ir natūralių drevių, kuriuose paukščiai galėtų perėti.

C. Todėl, kad paukščiai labai skuba perėti ir neturi laiko ieškoti tinkamų uoksų ar natūralių drevių.

Tutės šaradėlė

TUTĖS
užduotėlė 5

Kiekviename trumpučiamе eilėraštuje slypi po užuominą. Atspėjęs pirmąjį žodį ir toliau keisdamas vis po vieną raidę – o ji nuspalvinta kitaip! – gausi visus tolesnius žodžius. Užduotėlės atsakymas yra visi šeši žodžiai.

Per gilią jūrą,
per marias
liūliuoja plaukia,
kur žalias krantas tolumoje,
jo grįžtant laukia.

Tik tik... tik tik... tik tik –
nespėju, luktelėk truputį!
O jis nelaukia, nesustoja
nė minutei...

Sudygo žiemkenčiai:
aplink pažvelgsi – žalia.
Šiu šiu –
šiurena želmenys
abipus kelio.

Skalsumą neša ir turtus
šis geradėjas.
Senoliai gerbė, rūpinos
ir šit –
sakmėn įdėjo...

Saldumas vandenėlio!
Kas taip pasakė, žino.
O tu ar jau žinai,
kad gerą gurkšnį jo
dar ir kitaip vadina?

Nelįsk prie šulinio,
prie tvenkinio
ir jau tikrai
nebraidžiok pelkėj – be juokų!
Tenai, kur šlapia ir baugu,
būtybė kėpso:
sako,
laukia ji
neklaužadų
vaikų!

Lu tute Nr. 225

užduotėlių
atsakymai

- 1 Žiema...
DŽIUGINA
- 2 Tutės rebusas
VOLUNGĖS
- 3 Tutės bičiulių žinutė
KAS SOTUS, TAM ŽIEMOS
ŠALTIS NEBAISUS
- 4 Kauko užduotėlė
MAUMAS
- 5 Bebro sudoku
0,8 MM PER PARĄ
- 6 Gyvūnų atvirukas
SVEIKINAME JUS IŠ VISO
PASAULIO

Dėmesio!

Teisingai užduotėles
išsprendė ir traukiant
burtus prizus laimėjo

Urtė Stankutė,
Šalčininkų r.;
Amelija Butkutė,
Kauno r.;
Kotryna Kozlovaitytė
Klaipėdos r.

NEžinojai?

Gulbės turi apie
25 tūkstančius
plunksnų.

ATSAKYMŲ SKYRELIS

Atsakymus galite siųsti ir
el. paštu zurnalai@lutute.lt

Vardas, pavardė

Adresas

1

2

3

4

5

6

Mokomieji interaktyvūs PLAKATAI

Su paukščių balsų įrašais ir
patarimais, kaip gaminti inkilą
bei kokias ligas gydyti padeda
vaistažolės!

Lietuvos vaistingieji augalai

Dirvinis asilūkis

Didžioji dilgėlis

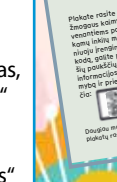
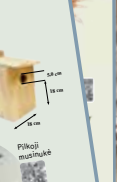
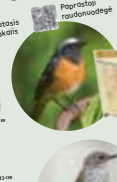
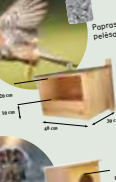
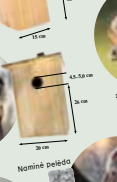

Sis raudonėlis

Margaritė

Kaip pasigaminti INKILĄ

Prašoma nurodyti įrašius, iš kurių
kompiuteris išrenkė tinkamą inkilą.
Įrašius, kurie netinka, pažymėkite
neatitinkančius. Įrašius, kurie
netinka, pažymėkite neatitinkančius.
Įrašius, kurie netinka, pažymėkite
neatitinkančius. Įrašius, kurie
netinka, pažymėkite neatitinkančius.

Daugiau informacijos (patarimų,
inkilų rasite www.knygutes.lt

Plakatų ieškok
www.knygutes.lt

Lututė

2024 m. Nr. 1 (226)

Leidėjas – VšĮ „Lututė“ leidykla
Redaktorė Inesa Oranskytė
Numerį rengė Romualdas Barauskas,
Aušra Tamošiūnienė, VšĮ „Saulašarė“
Dizainerė Kristina Savelyjeva
Viršelyje – rudoji lapė
Iliustracijos ir vaizdo įrašai: „Lututė“
leidyklos, Shutterstock, Freepik,
Pngtree, Pixabay, Rawpixel,
Dreamstime fotobankų
Mūsų adresas: 9-ojo Forto g. 32,
48196 Kaunas
Tel. +370 22 30 72, mob. +370 655 49 951
Tiražas – 2 500 egz.
El. paštas zurnalai@lutute.lt
Interneto svetainė www.lutute.lt

ATSAKYK ! TUTĖS KLAUSIMĄ

Prieš grįžtant paukščiams iš šiltųjų kraštų, nutarė Tutė pasižvalgyti, ar iškelti inkilai išvalyti, ar sutaisyti ir saugūs perėti. Daug inkilų pelėdžiukė apžiūrėjo – mažų ir didelių, apskritomis ir kvadratinėmis angomis. Ir labai apsidžiaugė, kad žmonių pagaminti nameliai yra skirti ne tik mažiems paukšteliams perėti. O grįžusi į savo drevenę sugalvojo tau klausimą. Surask visus inkiliukus, išbarstytus po žurnaliuko puslapius. Iš šalia jų esančių raidžių perskai-tyk klausimą. Kaip manai, kuris iš apačioje pateiktų atsakymo variantų yra teisingas? Jeigu ne visus šiuos paukščius pažįsti, jų pavadinimus sudėliok iš nuotraukų apačioje esančių raidžių. Taigi, kuris atsakymas teisingas?

ÉCPLY

ÉLKYUKOL

ÉNIVRU TSINA

Lu tute - IŠMANUSIS žurnaliukas vaikams apie gamtą!

Jeigu **Lu tute** tu skaitysi, mano draugus pažinsi ir jų balsus atskirsi!

Kiekviena numeryje rasi filmukų apie įvairius gyvūnus!

Prenumeruok **Lu tute** 2024 metais ir tyrinėk gamtą **IŠMANIAI!**

IŠMANIUOJU

įrenginiu nuskaityk QR kodą

ir atskleisk gamtos paslaptis!

Prenumeruoti gali www.knygutes.lt ir visuose Lietuvos pašto skyriuose.